

ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ МЕТОД НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

Мезєнцева І. М. *(Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна)*

На межі XX і XXI ст. історична наука прийшла до висновку, що основним персонажем подій і процесів минулого в усі періоди історії була особа, наділена непересічними організаторськими або інтелектуальними здібностями, громадською ініціативою або активною позицією, обдарованістю, хистом або талантом бути політиком, письменником, митцем. Самореалізація постатей з перерахованими даними, як правило, вписувала їх в контекст доби і на сторінки історичного літопису. Вони ставали історичними через відомі заслуги, досягнення, або неперевірені результати. Посилений інтерес до відомої особи, що спостерігається в останні десятиліття, спонукає не просто дослідити її біографію, перерахувати факти і події з життя та діяльності, а й поглиблено вивчити її особистісну сутність, яка часто пояснює причини і наслідки у біографічних фактах, а також визначає зміст історичних подій. Тобто персоніфікація минулого, як актуальне завдання сучасних історичних студій та методики викладання історії України та української культури, передбачає відтворення галереї відомих діячів не в традиційному висвітленні звичайної біографії, а в поглибленому вивченні особистісно-індивідуального змісту конкретної особи, або групи осіб, зв'язаних між собою родовими, професійними чи іншими зв'язками. Цей якісно новий тип історико-біографічного дослідження особистості, відтворення на основі джерел її багатогранного соціально-психологічного портрету, який повинен відобразити у відомому діячеві певної галузі «живу» людину у сукупності усіх притаманних їй особистісно-людських даних, а не традиційно формалізовану датами і заслугами постать, називається просопографією.

В силу специфіки самого предмета історії України, особливо історії української культури, викладання цих дисциплін у вищій школі не може обійтися без вивчення ролі історичних осіб, аналізу їхньої діяльності та оцінки її результатів. Тому викладач має завжди персоніфікувати виклад теоретичного матеріалу, вдаючись до показу історичних осіб, щоб «оживити» історичні схеми, показати причини історичних подій та явищ, зацікавити

студентську аудиторію, донести до неї певну мораль, або запропонувати певну модель суспільної поведінки. Знаменитий вираз Макіавеллі про те, що людині розумній належить обирати шляхи, які вже прокладені найвеличнішими з людей, і наслідувати найбільш гідних із них, є актуальним і для сучасного викладача дисциплін історичного циклу у вищій школі. В цілому місце і роль видатної особи в історичному процесі або людини, якщо брати ширше, є важливим методологічним питанням при вивченні тем з вище зазначених дисциплін. Закономірність і випадковість, причинність історичної події або явища, рушійні сили історичного розвитку, вплив особи на історичний процес і його межі й, насамкінець, сенс історії – ось далеко не повний перелік питань, які необхідно висвітлювати у лекційних курсах вищої школи, пов'язаних з цією проблемою. По-перше, тому що «...люди, гідні схвалення або осудження, широковідомі або незнані, завжди будуть цікаві загалу: адже саме ці люди створили світ, в якому ми живемо нині». По-друге, прогрес, у суспільстві завжди визначає орієнтацію на видатних, талановитих і великих осіб. По-третє, є сфери діяльності людей і життя суспільства, де головну роль відіграють лише окремі особи. Іноді вони не тільки опосередковано пов'язані з ходом історичних подій, а й «суттєво його змінюють, причому в такому напрямі, що ніяк не впливав з об'єктивних обставин». По-четверте, пошук орієнтирів та ідеалів, зразків для наслідування, згідно з дослідженнями психологів, є закономірністю, яка має впливати на формування особистості студента. І викладач не повинен залишитися поза розв'язуванням цієї важливої проблеми суспільства.

Вітчизняною методичною наукою розроблено основні дидактичні підходи до висвітлення ролі особистості при вивченні історії. Так, лектору вищої школи при висвітленні ряду тем необхідно подавати характеристику та аналіз історичних умов, що вплинули на формування поглядів історичної особи, її особистих якостей; ознайомлювати з основними етапами життєвого шляху; показувати її суспільне та інтелектуальне оточення, зв'язок з діяльністю попередників; особливу увагу звертати до індивідуальних рис тощо.

Вивчення історичних осіб має передбачати аналіз історичного матеріалу ширше, ніж просте вивчення їх біографій. Біографістика повинна стати засобом для розвитку особистості студента, подальшого формування в нього історичного мислення та національної свідомості. Щоб забезпечити досягнення цієї мети, необхідно будувати навчально-виховний процес відповідно до вимог критично-креативної парадигми, яка передбачає не передачі всієї інформації про історичну особу, а полягає в тому, щоб навчальний матеріал, пропонований на лекції, змушував студентів аналізувати і оцінювати історичних осіб; краще розуміти мотиви діяльності

та історичні реалії, що справляли істотний вплив на формування їх уподобань, переконань і ціннісних орієнтацій.

Отже, історична особистість при вивченні історії України та історії української культури має бути показана не стільки на тлі історичного процесу, скільки як його складова й суттєвий чинник впливу.